Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
DEAN SPIELMANN
esitatud 13. veebruaril 2025 [1]

Kohtuasi C-743/24 [Alchaster II] [i]

Minister for Justice and Equality
versus
MA

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Supreme Court (Iirimaa))

Eelotsusetaotlus – Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ning teiselt poolt Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Vahistamismäärus – Loovutamine – Vahistamismääruse teinud riigi vangistusest tingimisi vabastamise korra ebasoodne muudatus – Põhiõiguse rikkumise oht – Põhiõiguste harta artikli 49 lõige 1 – Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte

I. Sissejuhatus

1. Käesoleva Supreme Courti (Iirimaa kõrgeim kohus) esitatud eelotsusetaotluse puhul on tegemist esimese kohtuasjaga, milles Euroopa Kohus peab analüüsima Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 49 sätestatud karistuse tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte kohaldamisala, mistõttu pöördun kohe Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIK“ või „Strasbourgi kohus“) olulisima kohtuasja, nimelt Del Río Prada *vs.* Hispaania poole. [2] Selle kohtuotsuse olulisim lõik kõlab järgmiselt:

„[…] meetmed, mida seadusandja, haldusasutused või kohtud võtavad pärast lõpliku karistuse mõistmist või karistuse kandmise ajal, võivad kaasa tuua asja sisuliselt arutanud kohtu poolt mõistetud „karistuse“ ulatuse uuesti määratlemise või muutmise. Kohus leiab, et sellisel juhul peaksid asjasse puutuvad meetmed kuuluma [4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni („EIÕK“) artikli 7 lõikes 1 sätestatud] karistuste tagasiulatuva kohaldamise keelu kohaldamisalasse. Vastasel juhul oleks riikidel vabadus – näiteks seadust muutes või kehtestatud õigusnorme uuesti tõlgendades – võtta meetmeid, mis määratlevad mõistetud karistuse ulatuse uuesti tagasiulatuvalt süüdimõistetu kahjuks, olukorras, kus viimasel ei olnud kuriteo toimepanemise või karistuse mõistmise ajal võimalik sellist arengut ette näha. Sellisel juhul kaotaks [EIÕK artikli 7 lõige 1] igasuguse kasuliku

[1] Algkeel: inglise.

[i] Käesoleval kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

[2] Vt 21. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus Del Río Prada *vs.* Hispaania (CE:ECHR:2013:1021JUD004275009, punkt 89; edaspidi „kohtuotsus Del Río Prada *vs.* Hispaania“).

mõju süüdimõistetutele, kelle karistuse ulatust muudetakse *ex post facto* nende kahjuks. Kohus rõhutab, et selliseid muudatusi tuleb eristada karistuse täideviimise viisi muutmisest, mis ei kuulu [EIÕK artikli 7 lõike 1] kohaldamisalasse.“ [3]

2. See tsitaat näitab selgelt ja lühidalt, et karistuse mõistmist võib olla raske eristada selle täideviimisest. Eelkõige on see nii juhul, kui on vastu võetud uus õigusnormide kogum, mis on väidetavalt seotud karistuse täideviimisega, mis sisuliselt seisneb selles, et isikult võetakse vabadus pikemaks ajaks, kui seda oleks tehtud varasemate õigusnormide kohaselt.

3. Käesolev kõrgeima kohtu eelotsusetaotlus toob need piiritlemise keerukused veelgi selgemalt esile. See kinnitab veelgi enam asjaolu, et kuigi EIÕK artikkel 7 on „lihtne õigluse reegel, mida iga lapski mõistaks“, [4] nagu lord Bingham nii tabavalt on kirjeldanud, on keerulisem kohaldada seda reeglit konkreetse asjaolude kogumi suhtes.

4. Käesolevas ettepanekus väidan, et karistuse mõistmise ja selle täideviimise vahelist piiri ei ole lihtne kindlaks määrata ning see nõuab asjasse puutuvate riigisiseste õigusaktide juhtumipõhist kontrollimist.

II. Õiguslik raamistik

A. EIÕK

5. EIÕK artikli 7 pealkiri on „Karistamine seaduse alusel“. Selle esimene lõige on sõnastatud järgmiselt:

„Kedagi ei või tunnistada süüdi kuriteos – teos või tegevusetuses, mis selle toimepanemise ajal kehtinud riigisisese või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu.“

B. Euroopa Liidu õigus

6. Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ning teiselt poolt Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping (edaspidi „kaubandus- ja koostööleping“) [5] on assotsieerimisleping, mis tugineb ELTL artiklile 217 [6] ja Euroopa

[3] Vt kohtuotsus Del Río Prada *vs*. Hispaania, punkt 89.

[4] Vt Bingham, T., *The Rule of Law*, Penguin Books, London, 2011, lk 79.

[5] ELT 2021, L 149, lk 10.

[6] Nõukogu 29. aprilli 2021. aasta otsus (EL) 2021/689 kaubandus- ja koostöölepingu ja Euroopa Liidu ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi vahelise salastatud teabe vahetamise ja kaitse julgeolekukorda käsitleva lepingu liidu nimel sõlmimise kohta (ELT 2021, L 149, lk 2).

Aatomienergiaühenduse asutamislepingu artiklile 101.[7] Pärast esialgset ajutist kohaldamist alates 1. jaanuarist 2021[8] jõustus see 1. mail 2021, kui Euroopa Liit ja Ühendkuningriik olid selle ratifitseerinud.[9] Kaubandus- ja koostööleping koosneb seitsmest osast.[10]

7. Kaubandus- ja koostöölepingu artiklis 5 „Üksikisiku õigused“, mis asub esimese osa[11] II jaotises,[12] on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks sotsiaalkindlustuse koordineerimise protokolli artikli SSC.67 kohaldamist ja välja arvatud käesoleva lepingu kolmanda osa puhul seoses liiduga, ei tõlgendata käesolevat lepingut ega selle lisalepinguid nii, nagu annaksid need isikutele muid õigusi või paneksid isikutele muid kohustusi kui need, mis on pooltele antud rahvusvahelise avaliku õiguse alusel, ega viisil, mis võimaldab käesolevale lepingule või selle lisalepingutele tugineda otse poole siseriiklikus õigussüsteemis.

2. Pool ei näe oma siseriiklikus õiguses ette nõudeõigust teise poole vastu põhjusel, et teine pool on tegutsenud käesolevat lepingut või selle lisalepinguid rikkudes.“

8. Kolmas osa käsitleb õiguskaitse- ja õigusalast koostööd kriminaalasjades.

9. Kaubandus- ja koostöölepingu kolmanda osa I jaotise[13] artikkel 524 kannab pealkirja „Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse“ ja selles on sätestatud:

„1. Käesoleva osaga ettenähtud koostöö põhineb poolte ja liikmesriikide pikaajalisel austusel demokraatia, õigusriigi põhimõtte ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse vastu, sealhulgas nagu on sätestatud inimõiguste ülddeklaratsioonis ja Euroopa inimõiguste konventsioonis, ning kõnealuse konventsiooni kohaste õiguste ja vabaduste siseriikliku teostamise tähtsaks pidamisel.

2. Ühegi käesoleva osa sättega ei muudeta kohustust austada põhiõigusi ja õiguspõhimõtteid, mis tulenevad eelkõige Euroopa inimõiguste konventsioonist ning liidu ja selle liikmesriikide puhul [hartast].“

10. Kolmanda osa VII jaotises (artiklid 596–632), mis kannab pealkirja „Loovutamine“, on kehtestatud liikmesriikide ja Ühendkuningriigi vaheline üleandmiskord. Neid sätteid täiendab 43. lisa, milles on sätestatud teave, mida vahistamismäärus peab sisaldama.[14]

7 Nõukogu 29. detsembri 2020. aasta otsus (Euratom) 2020/2253, millega kiidetakse heaks Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi valitsuse ning Euroopa Aatomienergiaühenduse vahelise tuumaenergia ohutut ja rahumeelset kasutamist käsitleva lepingu sõlmimine Euroopa Komisjoni poolt ning kaubandus- ja koostöölepingu Euroopa Aatomienergiaühenduse nimel sõlmimine Euroopa Komisjoni poolt (ELT 2020, L 444, lk 11).

8 Vt kaubandus- ja koostöölepingu artikli 783 lõige 2.

9 Vt kaubandus- ja koostöölepingu artikli 783 lõige 1 ja teade kaubandus- ja koostöölepingu ning Euroopa Liidu ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi vahelise salastatud teabe vahetamise ja kaitse julgeolekukorda käsitleva lepingu jõustumise kohta (ELT 2021, L 149, lk 2560).

10 Ühis- ja institutsioonilised sätted (esimene osa), kaubandus, transport, kalandus ja muud kokkulepped (teine osa), õiguskaitse- ja õigusalane koostöö kriminaalasjades (kolmas osa), temaatiline koostöö (neljas osa), liidu programmides osalemine, usaldusväärne finantsjuhtimine ja finantssätted (viies osa), vaidluste lahendamine ja horisontaalsed sätted (kuues osa) ning lõppsätted (seitsmes osa).

11 Ühis- ja institutsioonilised sätted.

12 Tõlgendamise põhimõtted ja mõisted.

13 Üldsätted.

14 Kaubandus- ja koostöölepingu artikli 778 lõike 2 punkti r kohaselt moodustab 43. lisa kolmanda osa VII jaotise lahutamatu osa. Vt ka kaubandus- ja koostöölepingu artikkel 606 vahistamismääruse sisu ja vormi kohta.

11. Kaubandus- ja koostöölepingu artikli 599 „Kohaldamisala“ lõikes 3 on sätestatud:

„Kui artiklist 600, artikli 601 lõike 1 punktidest b–h, artiklist 602, artiklist 603 ja artiklist 604 ei tulene teisiti, ei keeldu riik täitmast vahistamismäärust, mis on tehtud seoses järgmise käitumisega, kui see käitumine on karistatav vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetmega, mille maksimaalne kestus on vähemalt 12 kuud:

a) sellise isiku käitumine, kes aitab kaasa ühele või mitmele 27. jaanuaril 1977 Strasbourgis sõlmitud terrorismi tõkestamise Euroopa konventsiooni artikli 1 ja artikli 2 kohaselt terroristliku teona käsitatavale kuriteole, mille paneb toime ühisel eesmärgil tegutsev rühm, või narkootiliste ja psühhotroopsete ainete salakaubavedu, tahtlik tapmine, raske kehavigastuse tekitamine, inimröövv, ebaseaduslik vabadusevõtmine, pantvangi võtmine või vägistamine, isegi kui asjaomane isik ei osale selle kuriteo või nende kuritegude tegelikus toimepanemises; selline kaasaaitamine peab olema tahtlik ja isik peab olema teadlik, et osalemine aitab kaasa rühma kuritegelikule tegevusele, või

b) terrorism, nagu see on määratletud 45. lisas.“

12. Kaubandus- ja koostöölepingu [15] artikli 604 punktis c on sätestatud, et „kui on alust arvata, et tagaotsitava põhiõiguste kaitse satub reaalselt ohtu, võib vahistamismäärust täitev õigusasutus vajaduse korral nõuda enne, kui ta teeb vahistamismääruse täitmise kohta otsuse, lisatagatisi tagaotsitava kohtlemise kohta pärast tema loovutamist“.

13. Kaubandus- ja koostöölepingu artikli 613 lõikes 2 on sätestatud, et „kui vahistamismäärust täitev õigusasutus leiab, et vahistamismääruse teinud riigi edastatud teabest ei piisa loovutamisotsuse tegemiseks, küsib ta vajalikku lisateavet, mis tuleb kiiresti saata, eelkõige seoses [artikliga 604] […] ning võib selle saamiseks kehtestada tähtaja […]“.

III. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

14. Põhja-Iirimaa (Ühendkuningriik) magistraadikohtute ringkonnakohtunik tegi 26. novembril 2021 neli määrust MA vahistamiseks seoses nelja süüteoga, mis olid seotud terrorismiga [16] ja mis väidetavalt pandi toime ajavahemikul 18.–20. juuli 2020. Esimene neist süütegudest on karistatav vangistusega kuni 10 aastat, ülejäänud kolme süüteo eest võib saada eluaegse vangistuse.

15. High Court (kõrge kohus, Iirimaa) otsustas 24. oktoobri 2022. aasta otsusega ning 24. oktoobri ja 7. novembri 2022. aasta määrustega, et MA loovutatakse Ühendkuningriigile, ning keeldus andmast MA-le luba esitada apellatsioonkaebus Court of Appealile (apellatsioonikohus, Iirimaa).

16. Supreme Court (kõrgeim kohus) andis 17. jaanuari 2023. aasta otsusega MA-le loa High Courti (kõrge kohus) kohtuotsuse ja määruste edasikaebamiseks.

17. MA väidab, et tema loovutamine Ühendkuningriigile on vastuolus süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõttega.

[15] Kaubandus- ja koostöölepingu artikli 604 pealkiri on „Vahistamismääruse teinud riigi poolt teatavatel juhtudel antavad tagatised“.

[16] Need neli süütegu olid järgmised: 1) keelatud organisatsiooni kuulumine, 2) terroriaktide toimepanemisega seotud organisatsiooni tegevuse juhtimine, 3) terroriaktide toimepanemisega seotud organisatsiooni tegevuse juhtimise kavandamine ning 4) terroriaktide toimepanemise ettevalmistamine.

18. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et kui MA loovutatakse Ühendkuningriigile ja kui talle mõistetakse karistuseks vangistus, siis reguleeriksid tema vangistusest tingimisi vabastamise õigust Ühendkuningriigi õigusnormid, mis on vastu võetud pärast nende süütegude väidetavat toimepanemist, millega seoses on tema suhtes alustatud kriminaalmenetlust.

19. Kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus ei olnud kindel, kas on vaja uurida, kas esineb harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht, ja kuidas peaks täidesaatev õigusasutus sellisel juhul seda kontrolli kaubandus- ja koostöölepingu alusel teostama, otsustas ta menetluse peatada ja esitada küsimuse Euroopa Kohtule.

20. Kohtuotsuses Alchaster [17] leidis Euroopa Kohus, et kaubandus- ja koostöölepingu artikli 524 lõiget 2 ja artikli 604 punkti c tuleb koostoimes harta artikli 49 lõikega 1 tõlgendada nii, et vahistamismäärust täitev õigusasutus peab – juhul, kui isik, kelle suhtes on selle lepingu alusel tehtud vahistamismäärus, väidab, et Ühendkuningriigile loovutamise korral esineb harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht, sest selle isiku jaoks ebasoodsalt on muudetud tingimisi vabastamise tingimusi, kusjuures see muudatus tehti pärast selle süüteo väidetavat toimepanemist, milles seda isikut süüdistatakse – enne selle vahistamismääruse täitmise kohta otsuse tegemist autonoomselt hindama selle ohu olemasolu olukorras, kus see õigusasutus on juba välistanud EIÕK artikli 7 rikkumise ohu, tuginedes tagatistele, mida Ühendkuningriik pakub üldiselt EIÕK järgimise kohta, ja sama isiku võimalusele esitada kaebus EIK-le. Selle hindamise tulemusel võib see vahistamismäärust täitev õigusasutus vahistamismääruse täitmisest keelduda üksnes siis, kui tal on pärast vahistamismääruse teinud õigusasutuselt täiendava teabe ja täiendavate tagatiste taotlemist olemas objektiivsed, usaldusväärsed, täpsed ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmed, mille kohaselt esineb tegelik oht, et muudetakse asjaomase süüteo toimepanemise ajal ette nähtud karistuse ulatust ennast, mis toob kaasa raskema karistuse mõistmise kui algul ette nähtud karistus.

21. Selle kohtuotsuse alusel palus eelotsusetaotluse esitanud kohus vastavalt kaubandus- ja koostöölepingu artikli 613 lõikele 2 Ühendkuningriigi ametiasutustelt täiendavat teavet Ühendkuningriigi õigusaktide kohta, mida kohaldatakse MA suhtes, kui ta mõistetakse süüdi ühes või mitmes süüteos, milles teda süüdistatakse. Põhja-Iirimaa (Ühendkuningriik) magistraadikohtute ringkonnakohtunik vastas sellele taotlusele 17. septembril 2024.

22. Viidates sellele vastusele kinnitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et sel ajal, kui pandi toime süüteod, mida käsitletakse põhikohtuasjas, pidi karistust mõistev kohus kindla tähtajaga vangistuse mõistmisel määrama „vabadusekaotuse kestuse“, mis ei tohtinud ületada poolt mõistetud karistusest, mille lõppedes pidi süüdlane tingimisi vabastatama. Eluaegse vabadusekaotusliku karistuse, määramata tähtajaga vabadusekaotuse või pikendatud vabadusekaotuse puhul võib tingimisi vabastamine toimuda üksnes kindlaksmääratud ajavahemiku lõpus, kui Parole Commissioners for Northern Ireland (tingimisi vabastamise nõukogu, Ühendkuningriik) leiab, et süüdimõistetud isiku jätkuv kinnipidamine ei ole avalikkuse kaitsmiseks vajalik.

23. Alates 30. aprillist 2021 kohaldatava Põhja-Iirimaa vangistusest tingimisi vabastamise korra kohaselt, sealhulgas enne seda kuupäeva toime pandud süütegude puhul, koosneb kindlaksmääratud terroriakti eest mõistetav kindla tähtajaga vabadusekaotus kohtuniku määratud „asjakohasest vabaduskaotuse kestusest“, millele lisandub üks aasta, mille jooksul süüdimõistetu vabastatakse tingimisi, ja mille kogukestus ei tohi ületada maksimaalse kohaldatava vangistuse

[17] Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 98 ja resolutsioon).

kestust. Samuti võib isiku tingimisi vabastada, kui ta on kandnud kaks kolmandikku „asjakohasest vabadusekaotuse kestusest“, kui tingimisi vabastamise nõukogu on veendunud, et tema jätkuv kinnipidamine ei ole avalikkuse kaitsmiseks vajalik.

24. Õigusnormid, mis puudutavad sellise isiku tingimisi vabastamist, kellele on mõistetud eluaegne vangistus, määramata tähtajaga vabadusekaotus või pikendatud vabadusekaotus, ei ole käesolevas asjas asjakohased, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus on täpsustanud, et MA etteheited puudutavad üksnes kindla tähtajaga vabadusekaotuslikke karistusi käsitlevate õigusnormide muutmist.

25. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et on tegelik võimalus, et MA-le mõistetakse Ühendkuningriiki tagasisaatmisel kindla tähtajaga vangistus ja et kõnealune muudatus toob kaasa selle, et inimesi, kellele on mõistetud selline vangistus, peetakse kinni pikemat aega. Ta soovib teha kindlaks, kas muudatust, mille tulemusel kaotatakse kord, mille puhul oli tingimisi vabastamine automaatne, võib siiski pidada üksnes karistuste täideviimisega seotuks või tuleb seda käsitada nii, et see muudab tagasiulatuvalt karistuse kui sellise ulatust.

26. Neil asjaoludel otsustas Supreme Court (Iirimaa kõrgeim kohus) 22. oktoobri 2024. aasta määrusega, mis saabus Euroopa Kohtusse 24. oktoobril 2024, peatada menetluse ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas juhul, kui süüteos või süütegudes süüdi mõistetud isiku suhtes, kellele on mõistetud karistus(t)eks kindla tähtajaga vabadusekaotus, kohaldatakse õigusnorme, mille tagajärjel peab ta kandma vähemalt kaks kolmandikku niisugusest karistusest ja saab alles siis tingimusliku õiguse tingimisi vabastamisele, mis oleneb hinnangust tema ohtlikkuse kohta, samas kui väidetavate süütegude toimepaneku ajal oleks olnud sellel isikul automaatselt seadusest tulenev õigus tingimisi vabastamisele pärast seda, kui ta on kandnud poole sellest karistusest, tähendab see süüdimõistetud isikule niisuguse „raskema karistuse“ mõistmist võrreldes karistusega, mis oli kohaldatav väidetavate süütegude toimepaneku ajal, et see kujutab endast harta artikli 49 lõike 1 rikkumist?“

IV. Menetlus Euroopa Kohtus

27. Supreme Court (Iirimaa kõrgeim kohus) taotles käesoleva kohtuasja lahendamist Euroopa Kohtu kodukorra artikli 105 lõikes 1 sätestatud kiirendatud menetluses.

28. Kodukorra artikli 105 lõikes 1 on sätestatud, et kui kohtuasja laad nõuab asja lahendamist lühikese aja jooksul, võib Euroopa Kohtu president eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotlusel või erandkorras omal algatusel otsustada, olles ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ära kuulanud, lahendada eelotsusetaotluse kiirendatud menetluses. [18]

29. Euroopa Kohtu president otsustas 26. novembril 2024 pärast ettekandja-kohtuniku ja kohtujuristi ärakuulamist rahuldada eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotlus lahendada käesolev eelotsusetaotlus Euroopa Kohtu kodukorra artikli 105 lõike 1 alusel kiirendatud menetluses. [19] Euroopa Kohtu president tugines oma otsuses asjaolule, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu

[18] Lisaks sellele, kui kohtuasi tekitab tõsise ebakindluse seoses liikmesriigi konstitutsioonilist õigust ja liidu õigust puudutavate põhjapanevate küsimustega, võib sellise kohtuasja erilisi asjaolusid arvestades olla vaja seda menetleda lühikese aja jooksul. Vt Euroopa Kohtu presidendi 19. oktoobri 2018. aasta määrus kohtuasjas Wightman jt (C-621/18, EU:C:2018:851, punkt 10 ja seal viidatud kohtupraktika).

[19] Vt Euroopa Kohtu presidendi 26. novembri 2024. aasta määrus MA (C-743/24, EU:C:2024:983).

esitatud küsimus on kerkinud kohtuasjas, mis puudutab kinnipeetavat isikut ELTL artikli 267 neljanda lõigu tähenduses. Lisaks võib vastus eelotsuse küsimusele, arvestades selle laadi ja esitamise asjaolusid, mõjutada asjaomase isiku edasist kinnipidamist. [20]

30. Euroopa Kohtu president määras kirjalike seisukohtade esitamise tähtajaks 10. detsembri 2024. Vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 105 lõikele 2 määrati kohtuistungi kuupäevaks 21. jaanuar 2025.

31. Kirjalikud seisukohad esitasid põhikohtuasja pooled, Euroopa Komisjon ja Ühendkuningriigi valitsus. [21] Kõik pooled osalesid eespool viidatud kohtuistungil.

V. Hinnang

32. Tegemist on teise korraga poole aasta jooksul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus on esitanud Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse seoses sama kohtuasjaga liikmesriigi tasandil: Iiri ametiasutused ei ole kindlad, kas isikut, keda süüdistatakse mitme kuriteo toimepanemises, saab kaubandus- ja koostöölepingu asjakohaste sätete alusel loovutada Ühendkuningriigile.

33. Euroopa Kohus leidis oma 29. juuli 2024. aasta kohtuotsuses, et kaubandus- ja koostöölepingu artikli 524 lõiget 2 ja artikli 604 punkti c tuleb tõlgendada nii, et vahistamismäärust täitev õigusasutus peab – juhul, kui isik, kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus, väidab, et Ühendkuningriigile loovutamise korral esineb harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht, sest selle isiku jaoks ebasoodsalt on muudetud tingimisi vabastamise tingimusi, kusjuures see muudatus tehti pärast selle süüteo väidetavat toimepanemist, milles seda isikut süüdistatakse – enne selle vahistamismääruse täitmise kohta otsuse tegemist autonoomselt hindama selle ohu olemasolu. [22] Selle hindamise tulemusel peab vahistamismäärust täitev õigusasutus vahistamismääruse täitmisest keelduma üksnes siis, kui tal on pärast vahistamismääruse teinud õigusasutuselt täiendava teabe ja täiendavate tagatiste taotlemist olemas objektiivsed, usaldusväärsed, täpsed ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmed, mille kohaselt esineb tegelik oht, et muudetakse asjaomase süüteo toimepanemise ajal ette nähtud karistuse ulatust ennast, mis toob kaasa raskema karistuse mõistmise kui algul ette nähtud karistus. [23]

34. Mis puudutab konkreetsemalt harta artikli 49 lõike 1 kohaldamisala, viitas Euroopa Kohus järgmisele: 1) on väljakujunenud kohtupraktika, et see artikkel sisaldab vähemalt samu tagatisi, mis on ette nähtud EIÕK artikliga 7 ning mida tuleb harta artikli 52 lõike 3 kohaselt arvesse võtta kui minimaalset kaitsetaset, [24] ja 2) Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast tuleneb, et EIÕK artikli 7 kohaldamisel tuleb eristada meedet, mis puudutab endast sisuliselt „karistust“, ja meedet, mis puudutab karistuse „täideviimist“ või „täitmisele pööramist“. Seega, kui meetme laad ja eesmärk puudutavad kantava karistuse kergendamist või tingimisi vabastamise süsteemi muutmist, ei ole see meede „karistuse“ osa selle artikli 7 tähenduses. [25]

[20] Vt Euroopa Kohtu presidendi 26. novembri 2024. aasta määrus MA (C-743/24, EU:C:2024:983, punkt 8).

[21] Samamoodi nagu kohtuasjas, milles tehti 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649), on Ühendkuningriigil õigus käesolevasse menetlusse astuda. Vt põhjalikumalt kohtujurist Szpunari ettepanek kohtuasjas Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:559, punkt 30 ja 19. joonealune märkus).

[22] See hõlmab olukorda, kus see õigusasutus on juba välistanud EIÕK artikli 7 rikkumise ohu, tuginedes tagatistele, mida Ühendkuningriik pakub üldiselt EIÕK järgimise osas, ja selle isiku võimalusele esitada kaebus EIK-le. Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 98).

[23] Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 98).

[24] *Ibid*., punkt 92 ja seal viidatud kohtupraktika.

[25] *Ibid*., punkt 94 ja seal viidatud EIK kohtupraktika.

35. Euroopa Kohus järeldas, et karistuse täideviimist puudutav meede on harta artikli 49 lõikega 1 vastuolus üksnes siis, kui sellega muudetakse tagasiulatuvalt asjaomase süüteo toimepanemise ajal ette nähtud karistuse ulatust ennast, mis toob kaasa raskema karistuse mõistmise kui algul ette nähtud karistus. Kuigi sellega ei ole kindlasti tegemist siis, kui see meede üksnes pikendab ajavahemikku, millest alates on tingimisi vabastamine võimalik, võib see teisiti olla eelkõige siis, kui nimetatud meede kaotab sisuliselt tingimisi vabastamise võimaluse või kui see kuulub selliste meetmete kogumisse, mis karmistavad algul mõistetud karistuse olemust. [26]

36. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma küsimusega sisuliselt teada, kas harta artikli 49 lõike 1 teist lauset tuleb tõlgendada nii, et selles sättes sisalduv mõiste „raskem karistus“ hõlmab olukorda, kus tingimisi vabastamise korda on muudetud nii, et õigus automaatsele tingimisi vabastamisele pärast karistuse esimese poole kandmist on asendatud õigusega vabastamisele, kui vähemalt kaks kolmandikku karistusest on kantud. See vabastamine sõltub tingimisi vabastamise nõukogu hinnangust.

A. Karistuse mõistmine ja täideviimine

37. Kõigepealt tuleb rõhutada seda, et kui mitte arvestada kaubandus- ja koostöölepinguga loodud loovutamismehhanismi, [27] ei ole mõisteid, mida ma käsitlema hakkan, liidu tasandil ühtlustatud. Ühel või teisel kujul on kõik need mõisted olemas liidu liikmesriikide riigisiseses õiguses. Ühtlustamise puudumise tõttu on aga mõisted ja üksikasjad liikmesriigiti paratamatult erinevad. Järgnev arutelu on seega püüe võtta kokku ja selgitada mõisteid, mis on ühised kõikidele kriminaalõigussüsteemidele.

38. Käesolev kohtuasi keerleb karistuse mõistmise ja selle täideviimise [28] erinevuse ümber.

39. Kriminaalõigus näeb ette mitmesuguseid karistusi, millest kõige karmim on vabaduse võtmine vangistuse näol. Sellise karistuse mõistab kohus [29] avaliku kohtumenetluse lõpuks ja see väljendab avalikku hukkamõistu sellele teole, aidates seeläbi kaasa õiguskuulekusele. Sellega piiratakse olulisel määral kurjategija õigusi ja seega peab see olema vastavuses süüteo ja süü raskusastmega. [30] Sellisel karistusel on mitu eesmärki, mis tavaliselt kuuluvad mitmesse kategooriasse, nagu karistamine, [31] heidutamine [32] ja taasühiskonnastamine. [33]

[26] *Ibid*., punkt 97.

[27] Kaubandus- ja koostööleping on suuresti inspireeritud nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsusest 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24). Vt ka kohtujurist Szpunari ettepanek kohtuasjas Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:559, punkt 63 jj).

[28] Käesolevas ettepanekus kasutan mõisteid „täideviimine“ (*execution*) ja „täitmisele pööramine“ (*enforcement*) samatähenduslikena.

[29] See on sageli sätestatud riigi konstitutsioonis. Vt nt Saksamaa Liitvabariigi põhiseaduse (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) artikkel 92 ja Bundesverfassungsgerichti (Saksamaa liitvabariigi konstitutsioonikohus) 6. juuni 1967. aasta kohtuotsus 2 BvR 375/60, 53/60 ja 18/65.

[30] Vt selle kohta Jescheck, H.-H., ja Weigend, T., *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, 5. Aufl., Duncker & Humblot, Berlin, 1996, lk 13.

[31] Seega on tegemist karistusega toimepandud süüteo eest, mis tagab, et kurjategija seisab silmitsi tagajärgedega.

[32] Seega heidutab see nii konkreetset kurjategijat (eripreventsioon) edasisi süütegusid toime panemast kui ka avalikkust (üldpreventsioon) üleüldse süütegusid toime panemast.

[33] Seega on selle eesmärk aidata kurjategijaid, et nad saaksid taasühiskonnastuda ja hoiduda kuritegevusest.

40. Karistuse täideviimine seevastu viitab kohtu poolt mõistetud vangistuse elluviimise või täitmisele pööramise protsessile. Täideviimise kord on eri õiguskordades väga erinev.[34] Karistuse täideviimine võib hõlmata vanglasse vastuvõtmist, vangistusega seotud üksikasju ja karistuse haldamist.

41. Kuigi traditsiooniliselt on karistuse täideviimine olnud täitevvõimu pädevuses,[35] erinevad õiguskorrad selles konkreetses küsimuses, kes teeb *otsuse* vanglast vabastamise kohta: mõnes peab selle otsuse tegema kohustuslikus korras kohtunik,[36] samas kui teistes tagab selle täitevvõim.[37] Mõnes liikmesriigis on tegemist kombineeritud süsteemiga, mille puhul mõne süüteo puhul teeb otsuse täitevvõim kohtuvõimu osa nõusolekul.[38]

42. Kuigi karistuse mõistmise ja täideviimise eristamine on teoorias suhteliselt lihtne, peitub saatan detailides ja mõnikord on raske tõmmata piiri karistuste mõistmise ja täideviimise vahele,[39] nagu püüan näitlikustada kolme lühikese näite abil: karistusest tingimisi vabastamine, kergendatud karistus ja vanglast ennetähtaegne vabastamine.

43. Esiteks võib kohus karistuse mõistmise ajal otsustada jätta karistuse täitmisele pööramata, võimaldades süüdi mõistetud isikul teatud tingimuste täitmise korral vältida karistuse kandmist vanglas. Nii on see eelkõige ja tavaliselt lühikese kestusega karistuste puhul, kui puudub märkimisväärne varasem karistatus või oluline uue süüteo toimepanemise oht või kui sotsiaalprognoos on positiivne.

44. Teiseks on võimalik karistuse kestust ametlikult lühendada pärast seda, kui karistus on mõistetud. Seda teatakse kui karistuse vähendamist (või kergendamist). Tavaliselt on see apellatsioonkaebuse, armuandmise, amnestia või lihtsalt õigusaktide või isegi kohtupraktika muutumise tulemus. Rahuldamise korral saab uuest, lühemast karistusest karistuse ametlik kestus.

45. Kolmas kategooria puudutab vanglast ennetähtaegse vabastamise korda. Sellel juhul (esialgset) karistust, eelkõige selle kestust, ei muudeta. Seevastu antakse kinnipeetavale võimalus kanda ülejäänud karistus teatud tingimustel väljaspool vanglat. Tegemist on üleminekuetapiga vanglarežiimi (millega kaasneb vabaduse võtmine) ja täieliku vabaduse vahel.[40] Selline vangistusest ennetähtaegne vabastamine võib olla automaatne või sõltuda heast käitumisest või taasühiskonnastamise edenemisest.

[34] Vt Höffler, K., ja Padfield, N., „The implementation of sentences“, teoses Ambos, K., Duff, A., Heinze, A., Roberts, J., ja Weigend, T., *Core Concepts in Criminal Law and Criminal Justice, Volume II*, Cambridge University Press, 2022, lk 349–391, lk-l 379.

[35] Vt Tulkens, F., ja van de Kerchove, M., *Introduction au droit penal. Aspects juridiques et criminologiques*, 8e édition, Wolters, Waterloo, 2007, lk 595. Vt ka Spielmann, A., „L'exécution des peines – un éternel problème“, teoses *Diagonales à travers le droit luxembourgeois, Livre jubilaire de la Conférence Saint-Yves 1946–1986*, Imprimérie Saint-Paul, Luxembourg, 1986, lk 831–846, lk-l 839, uuesti avaldatud teoses Spielmann, D. (editor), *Au diapason des Droits de l'Homme. Ecrits choisis (1975–2003)*, Bruylant, Brussels, 2006, lk 151–167, lk-l 159.

[36] Võtame näiteks Belgia (17. mai 2006. aasta seaduse „Loi relative au statut juridique externe des personnes condamnées à une peine privative de liberté et aux droits reconnus à la victime dans le cadre des modalités d'exécution de la peine“ V jaotise II peatükk „Tribunal de l'application des peines“) või Saksamaa (Strafprozeßordnung (kriminaalmenetluse seadustik) § 462a: Strafvollstreckungskammer (karistuste täitmisele pööramise eest vastutav kriminaalkolleegium)).

[37] Nii on see Ühendkuningriigis, nagu allpool üksikasjalikumalt selgitatakse. Põhjaliku võrdleva ülevaate saamiseks vt van Kalmthout, A. M., ja Tak, P. J. P., *Sanctions-Systems in the Member-States of the Council of Europe. Deprivation of liberty, community service and other substitutes. Part I* (1988) ja *Part II* (1992), Kluwer Law International, Deventer. Vt ka Pradel, J., *Droit pénal comparé*, 4th edition, Dalloz, 2016, § 558.

[38] Vt nt Luksemburg (kriminaalmenetluse seadustiku (Code de procedure pénale) artikkel 669 jj), kus otsuse võib teha peaprokurör või vajaduse korral peaprokurör sellise komisjoni soovitusel, kuhu lisaks peaprokurörile kuulub kaks prokuröri prokuratuurist.

[39] Vt ka Kadelbach, S., „Kapitel 15: Keine Strafe ohne Gesetz“, teoses Dörr, O., Grote, R., ja Marauhn, T. (Hrsg.), *EMRK/GG Konkordanzkommentar*, 3. Aufl., Mohr Siebeck, Tübingen, 2022, punkt 37.

[40] Vt Spielmann, D., ja Spielmann, A., *Droit pénal général luxembourgeois*, 2nd edition, Bruylant, Brussels, 2004, lk 576.

46. Üldiselt ollakse ühel nõul, et karistusest tingimisi vabastamine (esimene näide) viitab karistuse mõistmisele, samas kui vanglast ennetähtaegne vabastamine (kolmas näide) on seotud karistuse täideviimisega. Üldiselt leitakse, et karistuse vähendamine (teine väide) viitab karistuse mõistmisele, tingimusel et karistuse pikkust ametlikult vähendatakse. Samas leitakse mõnes õiguskorras, et see puudutab karistuse täideviimist, kuna karistuse lühendamine leiab aset pärast süüdimõistmist. Kohtuotsus Del Río Prada *vs.* Hispaania, mida käsitlen hiljem, kuulub viimati nimetatud kategooriasse.

B. Tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte (EIÕK artikli 7 lõige 1 ja harta artikkel 49)

1. Üldised kaalutlused

47. Õigusriik peaks kaitsma inimest mitte ainult kriminaalõiguse abil, vaid ka kriminaalõiguse eest.[41] Seega tuleb igas õigussüsteemis ühelt poolt kehtestada kohased meetodid ja vahendid kuritegevuse ennetamiseks, kehtestades samal ajal teiselt poolt piirangud karistusvõimu kasutamisele, et kodanikke ei jäetaks kaitseta riigi meelevaldse või ülemäärase tegevuse eest. Üks põhimõtteid, millega seda tagatakse, on seaduslikkuse põhimõte. Selle eesmärk on ennetada meelevaldset, ettearvamatut karistamist ilma seaduseta või tuginedes määratlemata või tagasiulatuvale seadusele.

48. Seaduslikkuse põhimõte on võimalik jagada neljaks täiendavaks alapõhimõtteks:[42] analoogia keeld,[43] tavaõigusele tuginemise keeld karistuse kehtestamisel või selle suurendamisel,[44] tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte[45] ja määratlemata kriminaalseaduste keeld.[46]

49. Seaduslikkuse põhimõte on sätestatud harta artikli 49 lõikes 1, mille kohaselt ei tohi kedagi tunnistada süüdi kuriteos teo või tegevusetuse eest, mis selle toimepanemise ajal kehtinud riigisisese või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu.

50. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu. Kui pärast kuriteo toimepanemist nähakse seadusega ette kergem karistus, kohaldatakse seda karistust.

51. Need õigused kui põhiõigused on õiguslikult jõustatavad.[47]

41 Vt Roxin, C., *Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I*, 4. Aufl., C.H. Beck, Munich, 2006, § 5 A, punkt 1.

42 Vt selle vaheteo kohta Roxin, C., *Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I*, 4. Aufl., C.H. Beck, Munich, 2006, § 5 B, punkt 7 jj.

43 *Nullum crimen, nulla poena sine lege stricta.*

44 *Nullum crimen, nulla poena sine lege scripta.*

45 *Nullum crimen, nulla poena sine lege praevia.*

46 *Nullum crimen, nulla poena sine lege certa.*

47 Vt Lemke, S., teoses von der Groeben, H., Schwarze, J., ja Hatje, A. (Hrsg.), *Europäisches Unionsrecht (Kommentar), Band 1*, 7. Aufl., Nomos, Baden-Baden, 2015, Art. 49 GRC, punkt 2.

52. Harta artikli 49 lõike 1 peamine eeskuju on osaliselt sama sõnastusega [48] EIÕK artikkel 7. [49] Seda tuleb tõlgendada nii, et see sisaldab samu nõudeid kui need, mis tulenevad EIÕK artiklist 7. [50] Seda kinnitavad (mittesiduvad) selgitused põhiõiguste harta kohta. [51]

53. EIÕK artikkel 7 on konventsiooni põhisäte [52] ja õigusriigi põhimõtte vältimatu osa. EIÕK artikkel 15 ei luba sellest erandeid teha. [53]

54. Nii jõuame EIK kohtupraktika juurde, millele tuginetakse harta artikli 49 lõike 1 tõlgendamisel. Nimelt on olemas selle kohtu kindel kohtupraktika tagasiulatuva jõu puudumise kohta, [54] st EIÕK artikli 7 lõike 1 teise lause kohta, mille kohaselt ei saa määrata raskemat *karistust* kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu.

55. Strasbourgi kohtu traditsioonilisest ja järjepidevast praktikast nähtub, et kuigi karistus kuulub EIÕK artikli 7 lõike 1 kohaldamisalasse, ei ole see nii selle karistuse täideviimise puhul. [55]

56. Sama lähenemise on omaks võtnud ka ÜRO inimõiguste komitee, mis on kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti [56] järelevalveorgan, samas kui ka riigisisestes õiguskordades kohaldatakse tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet tavaliselt ainult karistuste, mitte nende täideviimise suhtes. [57]

2. Kõnealune kord

57. See toob meid käesoleva juhtumi ja küsimuse juurde, kas kõnealused meetmed puudutavad karistust ennast või karistuse täideviimist. Selle kindlakstegemiseks on oluline tuletada meelde nende meetmete omadusi.

48 Artikli 49 lõike 1 kahe esimese lause sõnastus on sisuliselt identne EIÕK artikli 7 lõike 1 sõnastusega.

49 Samuti on selle eeskujuks kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikkel 15; vt selgitust artikli 49 „Kuritegude ja karistuste seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõte“ kohta põhiõiguste harta selgitustes (ELT 2007, C 303, lk 17). Vastavalt ELL artikli 6 lõike 1 kolmandale lõigule ja harta artikli 52 lõikele 3 on koostatud selgitused, et anda suuniseid harta tõlgendamiseks, ning nii Euroopa Liidu kohtud kui ka liikmesriikide kohtud peavad neid nõuetekohaselt arvesse võtma.

50 Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 92 ja seal viidatud kohtupraktika).

51 Vt selgitust artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ kohta põhiõiguste harta selgitustes (ELT 2007, C 303, lk 17).

52 Vt selle kohta ka Scalia, D., „L'application du principe de légalité des peines aux crimes (les plus) graves: l'orthodoxie retrouvée“, teoses *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, Vol. 25, No 99, Brussels, 2014, lk 689–715, lk-l 714.

53 Vt sellega seoses ka EIK 22. novembri 1995. aasta kohtuotsus C.R. *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1995:1122JUD002019092, punkt 32); 22. novembri 1995. aasta kohtuotsus S.W. *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1995:1122JUD002016692, punkt 34) ja 12. veebruari 2008. aasta kohtuotsus Kafkaris *vs.* Küpros (CE:ECHR:2008:0212JUD002190604, punkt 137).

54 Sellegipoolest on huvitav märkida, et oma avaldustes EIK-le tuginevad inimesed oma väidete põhjendamiseks sagedamini EIÕK artikli 7 kui artikli 5 (õigus isikuvabadusele ja -puutumatusele), artikli 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) või artikli 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) väidetavale rikkumisele. Vt selle kohta Sanz-Caballero, S., „The principle of *nulla poena sine lege* revisited: The retrospective application of criminal law in the eyes of the European Court of Human Rights“, *European Journal of International Law*, Vol. 28, No 3, 2017, lk 787–817, lk-l 789. Sanz-Caballero rõhutab ka seda, et need vähesed kohtuasjad, milles Strasbourgi kohus tuvastas EIÕK artikli 7 rikkumise, „on sageli olnud kurikuulsad ja tekitanud ühiskondlikku ärevust“.

55 Vt Euroopa Inimõiguste Komisjoni 3. märtsi 1986. aasta otsus Hogben *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1986:0303DEC001165385) ja 28. veebruari 1996. aasta otsus Hosein *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1996:0228DEC002629395). Vt ka EIK 29. novembri 2005. aasta otsus Uttley *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:2005:1129DEC003694603) ja 12. veebruari 2008. aasta kohtuotsus Kafkaris *vs.* Küpros (CE:ECHR:2008:0212JUD002190604, punkt 142).

56 Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 15 on sätestatud karistusõigusnormide tagasiulatuva kohaldamise keeld. Inimõiguste komitee on selgitanud, et kohustusliku järelevalvega tingimisi vabastamise tagasiulatuvat kehtestamist ei käsitatud karistusena eespool nimetatud artikli 15 tähenduses, vaid pigem sotsiaalabi meetmena, mille eesmärk on tagada kurjategija taasühiskonnastamine. Vt A. R. S. *vs.* Kanada, teatis nr 91/1981, U.N. Doc. CCPR/C/OP/1, lk 29 (1984), punkt 5.3, kättesaadav: https://juris.ohchr.org/casedetails/438/en-US. Seepärast tunnistas inimõiguste komitee selle teatise vastuvõetamatuks. Vt kriitilist arutelu Schabas, W. A., *U.N. International Covenant on Civil and Political Rights. Nowak's CCPR Commentary*, 3rd edition, N.P. Engel Verlag, Kehl, 2019, Art. 15 CCPR, punkt 13.

57 Vt nt Merle, R., ja Vitu, A., *Traité de droit criminel, Tome I*, 7th edition, Éditions Cujas, Paris, 1997, punkt 282, ja Kuty, F., *Principes généraux du droit pénal belge*, Éditions Larcier, Brussels, 2007, punktid 482 ja 506.

58. Mõistagi peab lõppkokkuvõttes eelotsusetaotluse esitanud kohus ise otsustama, kas käesoleval juhul esineb MA Ühendkuningriigile loovutamise korral harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht.[58] Pealegi on meil tegemist märkimisväärse ebakindlusega, arvestades, et süüdimõistvat kohtuotsust veel ei ole ja et MA loovutamist taotletakse seoses väidetavate süütegude toimepanemisega. Praegu on teadmata, kas süüdimõistva otsuse korral mõistetakse karistuseks tähtajaline või eluaegne vangistus. Sellegipoolest on see kõik lõpuks ebaoluline, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuses viidatakse sõnaselgelt kindla tähtajaga vabadusekaotusele. Seetõttu on Euroopa Kohtu ülesanne analüüsida muudetud õigusakte (üksnes) seoses kindla tähtajaga vabadusekaotusega.

59. Tuginedes olemasolevale teabele ja arvestades asjaolu, et eelotsusetaotluse esitanud kohus vajab selles küsimuses selgelt suuniseid, mida tõendab asjaolu, et ta on (uuesti) esitanud Euroopa Kohtule oma küsimuse, näen siiski, et mul on võimalik selles etapis eelotsusetaotluse esitanud kohut juhendada.

a) Uute õigusnormide sisu

60. Sel ajal, kui pandi toime põhikohtuasjas käsitletavad süüteod ja kui mõisteti kindla tähtajaga vangistus, pidi seda karistust mõistev kohus määrama „vabadusekaotuse kestuse“, mis ei tohtinud ületada poolt mõistetud karistusest, mille lõppedes pidi süüdlane – automaatselt – tingimisi vabastatama.[59] Põhja-Iirimaa minister (Secretary of State) oli kohustatud vabastama kinnipeetava, kes oli asjasse puutuva vabadusekaotuse kestuse kandnud.[60]

61. Uute õigusnormide kohaselt karistatakse süüdi mõistetud isikut nüüd kindla tähtajaga vabaduskaotusega, mille kogukestus võrdub „asjakohase vabaduskaotuse kestusega“, millele lisandub üks aasta, mille suhtes peab olema antud tingimisi vabastamise võimalus. See kogukestus ei tohi ületada maksimaalse kohaldatava vangistuse kestust (mis on käesolevas kohtuasjas 10 aastat).[61] „Asjakohane vabaduskaotuse kestus“ on karistuse niisugune kestus, mis kohtu arvates tagab, et karistus on asjakohane. Kui õigusrikkuja on kandnud kaks kolmandikku sellest karistusest, võidakse ta tingimisi vabastamise nõukogu soovitusel tingimisi vabastada, kui nõukogu liikmed on veendunud, et teda ei ole enam vaja üldsuse kaitseks vangistuses hoida.[62]

62. Uute õigusnormidega on seega kehtestatud kaks eraldi muudatust: esiteks lükati tingimisi vabastamise võimalus edasi poolelt karistuse kestuselt vähemalt kahele kolmandikule sellest kestusest, kusjuures alati peab olema vähemalt üks viimane aasta, mil asjasse puutuv isik tingimisi vabastatakse. Teiseks on automaatse vabastamise kord asendatud tingimisi vabastamisega, mille puhul on vajalik tingimisi vabastamise nõukogu sekkumine.

58 Vt selle kohta kohtujurist Szpunari ettepanek kohtuasjas Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:559, punkt 81).

59 Vt (Põhja-Iiri) kriminaalõigusemõistmise 2008. aasta määruse (Criminal Justice (Northern Ireland) Order, 2008) artikkel 8, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus on välja toonud oma eelotsusetaotluse punktides 17 ja 18. Eluaegse vangistuse, määramata tähtajaga vabadusekaotuse või pikendatud vabadusekaotuse puhul võib tingimisi vabastamine toimuda üksnes kindlaksmääratud ajavahemiku lõpus, kui Parole Commissioners (tingimisi vabastamise nõukogu, (Ühendkuningriik) leiab, et süüdimõistetud isiku jätkuv kinnipidamine ei ole avalikkuse kaitsmiseks vajalik.

60 Vt (Põhja-Iiri) kriminaalõigusemõistmise 2008. aasta määruse (Criminal Justice (Northern Ireland) Order, 2008) artikkel 17, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus on välja toonud oma eelotsusetaotluse punktides 17 ja 18.

61 Vt eelotsusetaotluse punkt 22.

62 Vt eelotsusetaotluse punkt 22.

63. Lisaks, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on välja toonud,[63] viidates Ühendkuningriigi kõrgeima kohtu asjasse puutuvale kohtuotsusele,[64] on selle õigusakti muudatuse sõnastatud eesmärgiks kaitsta avalikkust, lõpetades terroristide automaatse tingimisi vabastamise ja lükates edasi varaseimat ajahetke, mil on võimalik otsustada selliste kurjategijate tingimisi vabastamise üle.

b) Poolte väited

64. MA väidab sisuliselt seda, et Euroopa Kohtu kohtuotsuses Alchaster[65] viidatud mõistet vangistusest ennetähtaegse vabastamise „tühistamine“ tuleb käsitada nii, see ei viita mitte ainult tingimisi vabastamise võimaluse kaotamisele vanglakaristuse täideviimise mis tahes etapis, vaid ka automaatsele vabastamisele, mis oli algul ette nähtud selle täideviimise teatud etapis. Lisaks sellele suurendavad põhikohtuasjas asjasse puutuvad muudatused MA hinnangul mõistetud karistuse olemuslikku raskust. Ta väidab, et need muudatused lisavad karistusliku osa.

65. Iirimaa, Ühendkuningriik ja komisjon on vastupidisel arvamusel. Nad rõhutavad, et asjasse puutuvad karistused, nimelt vangistus maksimaalselt 10 aastat, on jäänud muutumatuks. Vangistusest ennetähtaegse vabastamise tingimuste muutmine on nende väitel karistuse täideviimisega seotud meetme tavaline näide. Lisaks ei ole tingimisi vabastamise nõukogul volitust mõistetud karistust pikendada või lühendada.

c) Analüüs

66. Möönan, et tegemist on piiripealse kohtuasjaga, mille puhul ei ole õige vastus kohe ilmne. Enne Euroopa Kohtule vastuse ettepaneku tegemist pean hoolsalt analüüsima EIK[66] asjasse puutuvat kohtupraktikat.

1) EIK kohtupraktika

67. Strasbourgi kohtu pikaajalise kohtupraktika lähtekoht on, et mõiste „karistus“ on autonoomne.[67] Edasi teeb EIK oma praktikas järjepidevalt vahet meetmel, mis iseenesest kujutab endast karistust, ja meetmel, mis puudutab karistuse täideviimist või täitmisele pööramist.

i) Kohtuotsusele Del Río Prada *vs.* Hispaania eelnenud kohtuasjad

68. Otsuses kohtuasjas Hogben, mis puudutas eluaegset vangistust kui kohustuslikku karistust mõrva eest, olid õigusnormid sellised, et kui asjaomast isikut ei peeta enam ohtlikuks, võib ta üle viia kinnisest vanglast avavanglasse, kusjuures esineb põhjendatud ootus, et ta kahe aasta jooksul pärast seda üleviimist vabastatakse. P. Hogben viidi üle avavanglasse pärast seda, kui ta oli 13 aastat karistust kandnud. Sel ajal muudeti tingimisi vabastamist käsitlevaid õigusnorme. Pädev

63 Vt eelotsusetaotluse punkt 21.

64 Vt Ühendkuningriigi kõrgeima kohtu 19. aprilli 2023. aasta kohtuotsus Morgan jt *vs.* Ministry of Justice, [2023] UKSC 14, [2024] AC 130, punkt 69, kättesaadav https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2022-0056.

65 Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 97).

66 Samuti puutub asjasse endise Euroopa Inimõiguste Komisjoni kohtupraktika, kes tegutses esimeses astmes enne seda, kui 1. novembril 1998 jõustus [EIÕK] protokoll nr 11 konventsiooniga loodud kontrollmehhanismi ümberkorraldamiseks.

67 Vt selle kohta EIK 9. veebruari 1995. aasta kohtuotsus Welch *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1995:0209JUD001744090, punkt 28), 8. juuni 1995. aasta kohtuotsus Jamil *vs.* Prantsusmaa (CE:ECHR:1995:0608JUD001591789, punkt 31) ja 12. veebruari 2008. aasta kohtuotsus Kafkaris *vs.* Küpros (CE:ECHR:2008:0212JUD002190604, punkt 142).

minister[68] teatas oma erakonna konverentsile uuest tingimisi vabastamise poliitikast. Selle eesmärk oli välistada tingimisi vabastamine, enne kui on täitunud 20 aastat vangistust „politsei- või vanglaametnike mõrvade, terroristlike mõrvade, laste seksuaalsete või sadistlike mõrvade ja röövimise käigus tulirelvaga sooritatud mõrvade“ puhul. Seetõttu ei saanud P. Hogben taotleda tingimisi vabastamist enne, kui ta on kandnud 20 aastat vangistust. Euroopa Inimõiguste Komisjon leidis, et „karistus“ EIÕK artikli 7 lõike 1 tähenduses on eluaegne vangistus. Tingimisi vabastamise korra muutmine on seotud karistuse täideviimise ja mitte asjasse puutuva „karistusega“.[69] Seetõttu tunnistati avaldus vastuvõetamatuks.

69. Otsuses kohtuasjas Hosein oli taotlejale mõistetud eluaegne vangistus. Kuna ta haigestus kinnipidamise ajal ja teda tuli ravimiseks kinni pidada haiglas, keelduti talle võimaldamast tingimisi vabastamise istungit, mis oleks võinud kaasa tuua tema vabastamise. Euroopa Inimõiguste Komisjon leidis, et „ootused seoses tingimisi vabastamisega ei mõjuta mõistetud „karistust“ [EIÕK] artikli 7 tähenduses“.[70]

70. Kohtuotsuses Grava oli taotlejale mõistetud kuus aastat vangistust, mida pädev apellatsioonikohus hiljem vähendas nelja aastani. Seejärel taotles ta karistuse vähendamist, mis võimaldas teatud tingimustel karistuse kergendamist. Pärast esialgset keeldumist kergendati karistust. Selleks ajaks oli taotleja juba vabastatud. Küll aga oli vanglas veedetud aeg ületanud seda kestust, mida ta oleks pidanud kandma, kui karistuse kergendamist oleks kohaldatud õigel ajal. Seega väitis taotleja, et hilinenud karistuse kergendamise taotlusega kaasnes raskem karistus, kui seadus tema süüteo toimepanemise ajal ette nägi. Strasbourgi kohus sellega ei nõustunud ja väitis, et „karistus“ viitab nelja aasta pikkusele vangistusele. Karistuse kergendamise küsimus puudutab karistuse täideviimist, mitte karistust ennast. Seetõttu ei olnud EIÕK artikli 7 lõiget 1 rikutud.[71]

71. Otsuses kohtuasjas Uttley oleks isikule, kellele oli mõistetud 12 aastat vangistust, saanud hea käitumise korral kohaldada vangistusest ennetähtaegset vabastamist pärast seda, kui kaks kolmandikku karistusest on kantud.[72] Ajal, mil ta oli vanglas, muudeti õigusnorme nii, et vangistusest ennetähtaegne vabastamine pärast karistuse kahe kolmandiku kandmist toimus tingimisi. Kaebaja väitis, et vabastamine tingimisi kujutab endast algul mõistetud karistusega võrreldes raskemat karistust. Strasbourgi kohus lükkas selle avalduse vastuvõetamatuse tõttu tagasi, korrates, et kõnealune meede ei olnud osa karistusest, vaid korrast, mille alusel oli võimalik kinnipeetavaid vabastada, enne kui nad mõistetud karistuse täies ulatuses ära kannavad.[73]

68 Nimelt Ühendkuningriigi siseminister (Secretary of State for the Home Department (United Kingdom)).

69 Vt Euroopa Inimõiguste Komisjoni 3. märtsi 1986. aasta otsus Hogben *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1986:0303DEC001165385, punkt 4).

70 Vt Euroopa Inimõiguste Komisjoni 28. veebruari 1996. aasta otsus Hosein *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:1996:0228DEC002629395, punkt 1).

71 Vt EIK 10. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas Grava *vs.* Itaalia (CE:ECHR:2003:0710JUD004352298, punkt 51).

72 Tingimisi vabastamine oleks olnud võimalik pärast karistuse ühe kolmandiku möödumist.

73 Vt EIK 29. novembri 2005. aasta otsus Uttley *vs.* Ühendkuningriik (CE:ECHR:2005:1129DEC003694603). Riigisisesel tasandil leidis Court of Appeal (England & Wales) (apellatsioonikohus, Inglismaa ja Wales), et tingimisi vabastamine on karistuse kui terviku lahutamatu osa, mitte üksnes selle täideviimise üks vorme. Väide, et karistus ei olnud muutnud raskemaks, oli „väljamõeldis“, mistõttu tuvastas see kohus EIÕK artikli 7 rikkumise. Vt [2003] EWCA Civ 1130, punktid 14 ja 15; kättesaadav: http://www2.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2003/1130.html. Ülemkoda (House of Lords) aga tühistas apellatsioonikohtu (Court of Appeal (England & Wales)) otsuse ([2004] UKHL 38, kättesaadav: https://publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldjudgmt/jd040722/uttley-1.htm). Vt üksikasjalikult Douglas, H., „Article 7: no punishment without law“, teoses Simor, J., ja Emmerson, B., *Human Rights Practice*, Sweet & Maxwell, London, 2024.

72. Niisiis on võimalik teha kokkuvõte, et kõigist eespool nimetatud kohtuasjadest tuleneb, et kui meetme olemus ja eesmärk on seotud karistuse kergendamise või vangistusest ennetähtaegse vabastamise korra muutmisega, ei ole see osa „karistusest“ EIÕK artikli 7 tähenduses.

ii) Kohtuotsus Del Río Prada vs. *Hispaania*

73. Niiviisi jõuame küsimuseni, mil määral on seda eespool toodud EIK võrdlemisi formalistlikku lähenemist muudetud kohtuotsusega Del Río Prada *vs*. Hispaania.

74. I. Del Río Prada süüteo toimepanemise ajal piiras Hispaania 1973. aasta kriminaalkoodeks mitme karistuse korral maksimaalse vangistuse kestust 30 aastani. See kriminaalkoodeks andis kinnipeetavale õiguse karistuse lühendamisele ühe päeva võrra iga kahe tööpäeva eest. Hiljem, st mitte ainult pärast kuritegude toimepanemist, vaid ka pärast karistuse mõistmist, kohaldas Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) nn Paroti doktriini, mis muutis karistuse lühendamise arvutamist. Selle asemel, et kohaldada seda 30 aasta pikkuse maksimaalse karistusaja suhtes, kohaldati seda iga üksiku karistuse suhtes. Selle tulemusel oli I. Del Río Pradal *de facto* võimatu *karistuse lühendamist üldse* saada. Teisisõnu vähendati karistuse lühendamise võimalus nullini.

75. EIK, kes menetles asja suurkoja koosseisus,[74] tegi neil asjaoludel otsuse, et Paroti doktriini kohaldamine I. Del Río Prada olukorrale võtab igasuguse kasuliku mõju karistuse lühendamiselt kinnipidamise ajal tehtud töö eest, millele tal oli õigus seaduse alusel ja vastavalt karistuse täideviimise eest vastutavate kohtunike lõplikele otsustele.[75] Seejärel märkis EIK, et selline sätete kohaldamise viis „läks kaugemale pelgast vanglapoliitikast“[76] ja et „Paroti doktriini tulemusena ei olnud maksimaalne [30] aasta pikkune vangistus enam iseseisev karistus, mille suhtes kohaldatakse karistuse lühendamist kinnipidamise ajal tehtud töö eest, vaid sellest sai [30] aasta pikkune karistus, mille suhtes sellist lühendamist tegelikult ei kohaldata“.[77]

76. Mulle näib, et see viimati nimetatud element on käesoleva kohtuasja puhul otsustava tähtsusega: kohtuotsuses Del Río Prada *vs*. Hispaania ei olnud uue õigusliku olukorra kohaselt enam üldse võimalik mõistetud karistust lühendada. Selline erakordne olukord kujutas endast algul mõistetud karistuse ulatuse uuesti määratlemist.

77. Väidan, et sisuliselt kinnitab kohtuotsus Del Río Prada *vs*. Hispaania varasemat kohtupraktikat, säilitades vaheteo karistuse mõistmise ja selle täideviimise vahel. Nimetatud kohtuasja asjaolud olid aga sellised, et kuna võeti ära igasugune võimalus seda karistust vähendada, mõjutas see esialgse karistuse ulatust.

iii) Kohtuotsusele Del Río Prada vs. *Hispaania järgnevad kohtuasjad*

78. EIK on seda otsust kohaldanud mitmes vastuvõetamatuks tunnistamise otsuses.

[74] Selles asjas suunati kohtuasi Hispaania valitsuse taotlusel suurkoja ette vastavalt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 43, mis tähendab, et tegemist on erandliku juhtumiga, mis „tõstatab olulise, [EIÕK] tõlgendamist või kohaldamist käsitleva või üldise tähtsusega küsimuse“ (vt EIÕK artikli 43 lõige 2).

[75] Kohtuotsus Del Río Prada *vs*. Hispaania, punkt 107.

[76] Vt kohtuotsus Del Río Prada *vs*. Hispaania, punkt 108.

[77] Vt kohtuotsus Del Río Prada *vs*. Hispaania, punkt 109.

79. Otsuses kohtuasjas Abedin oli taotlejal algul õigus automaatsele ja tingimusteta vabastamisele pärast seda, kui on kantud kolm neljandikku karistusest. Pärast tema süüdimõistmist vastu võetud ja kehtima hakanud uute õigusnormide kohaselt pidi kõik vabastamised heaks kiitma tingimisi vabastamise nõukogu. Lisaks jäid tingimisi vabastamise tingimused kehtima kuni karistuse lõppemiseni.

80. Teisisõnu asendati automaatse vabastamise kord samamoodi nagu käesolevas asjas korraga, mille kohaselt on nõutav tingimisi vabastamise nõukogu sekkumine ja heakskiit.

81. Kõigepealt tuletas Strasbourgi kohus meelde oma kohtupraktikat, eelkõige otsust kohtuasjas Uttley ja kohtuotsust Del Río Prada *vs*. Hispaania. Viidates konkreetselt viimati nimetatule, tuletas see kohus meelde, et oluline tegur EIÕK artikli 7 kohaldatavuse kindlakstegemisel sellise juhtumi puhul on see, kas kehtestatud muudatustega muudeti või määratleti uuesti karistust *kui sellist*.[78] Ta selgitas, et kohtuotsuses Del Río Prada *vs*. Hispaania tekkis „[EIÕK] artikli 7 küsimus […], sest selle asemel, et kohaldada karistuse vähendamisi taotleja [30] aasta pikkusele vangistusele, nagu oli varem kohtupraktika, kohaldasid ametiasutused hiljutise kohtupraktika muudatuse kohaselt vähendamist taotleja üksikute karistuste suhtes. Kohus leidis, et selle praktika muutmise üldine mõju Hispaanias oli sisuliselt see, et taotlejale mõistetud karistust muudeti või määratleti see uuesti, nii et [30] aasta pikkune karistus, millest arvatakse maha karistamise vähendamised, asendati [30] aasta pikkuse karistusega ilma karistuse vähendamise õiguseta“.[79]

82. Seejärel leidis Strasbourgi kohus, et nimetatud kaalutlused ei kehti Abedini puhul, kelle 20 aasta pikkust vangistust ei olnud muudetud, ja et just selle karistuse suhtes kohaldati vangistusest ennetähtaegse vabastamise sätteid.[80] Kohus leidis, et Abedinile mõistetud „karistust“ ei olnud ümber määratletud või muudetud.[81] Selle põhjal järeldas kohus, et Abedini juhtum on seotud tema karistuse täideviimise viisiga ega kuulu EIÕK artikli 7 lõike 1 kohaldamisalasse.[82] Seetõttu tunnistas ta taotluse vastuvõetamatuks.[83]

83. Otsuses kohtuasjas Devriendt oli taotlejale mõistetud eluaegne vangistus. Süüdimõistmise ajal oli tal võimalik taotleda tingimisi vabastamist pärast 10 aastat vangistust. Hiljem tõsteti see künnis 15 aastani ja seda kohaldati tagasiulatuvalt sellistele juhtumitele nagu tema oma.

84. Strasbourgi kohus leidis, et see muudatus õigusnormides puudutas karistuse täideviimist. Samamoodi nagu otsuses Abedin tuletas ta meelde, et kõnealust karistust ei olnud alates süüteo toimepanemise ajast muudetud.[84] Seejärel täheldas Strasbourgi kohus, et Belgia õiguse kohaselt oli vangistusest tingimisi vabastamine vabadusekaotusliku karistuse täideviimise meetod, mille puhul süüdimõistetu kannab karistust väljaspool vanglat, tingimusel et ta täidab määratud katseajaks kehtestatud tingimusi. Sellega seoses leidis Strasbourgi kohus sõnaselgelt, et see

78 Vt EIK 12. novembri 2019. aasta otsus Abedin *vs*. Ühendkuningriik (CE:ECHR:2019:1112DEC005402616, punkt 33).

79 *Ibid*., punkt 35.

80 *Ibid*., punkt 36.

81 *Ibid.*

82 *Ibid.*

83 *Ibid*., punkt 37: kaebus oli EIÕK-ga *ratione materiae* vastuolus EIÕK artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses ja tuli EIÕK artikli 35 lõike 4 kohaselt läbi vaatama jätta.

84 Vt EIK 31. augusti 2021. aasta otsus Devriendt *vs*. Belgia (CE:ECHR:2021:0831DEC003556719, punkt 24).

kohtuasi erines selles osas kohtuasjast Del Río Prada *vs*. Hispaania, kus küsimus puudutas kantava karistuse lühendamist, mitte pelgalt karistuse täideviimise tingimuste leevendamist või kohandamist. [85]

85. Seejärel eristas kohus Devriendti olukorra Del Río Prada omast. Ta nõustus sellega, et 2013. aasta seadusemuudatuse tulemusel tõsteti tingimisi vabastamise tingimustele vastamise ajalist künnist, mis kahtlemata tõi kaasa karmima olukorra seoses hageja kinnipidamisega, kuid märkis, et erinevalt olukorrast kohtuotsuses Del Río Prada *vs*. Hispaania ei olnud selle karmima kohtlemise tagajärjeks tingimisi vabastamise võimaldamise võimatuks muutumine. [86]

86. Seejärel tuletas ta meelde, et varem oli leitud, et asjaolu, et tingimisi vabastamiseks vajaliku ajavahemiku pikendamine, mis toimus pärast süüdimõistmist, võis karmistada kinnipidamise tingimusi, puudutas karistuse täideviimist, mitte karistust ennast, ning seetõttu ei saa sellisest asjaolust järeldada, et mõistetud karistus on raskem kui asja sisuliselt arutanud kohtu mõistetud karistus. [87]

87. Seejärel tegi EIK järelduse, et Devriendti kohtuasi puudutas üksnes karistuse kandmise viisi ja ei mõjutanud karistuse ulatust, mis jäi muutumatuks. [88] Seetõttu tunnistas ta taotluse vastuvõetamatuks. [89]

88. Kohtuotsus asjas Del Río Prada *vs*. Hispaania on suurkoja otsus, millega kaasneb EIK kõige auväärsema koosseisuga seotud loomulik autoriteet. Otsused kohtuasjades Abedin ja Devriendt on komitee [90] tehtud vastuvõetamatuks tunnistamise otsused. Erinev koosseis ei ole aga praeguses kontekstis oluline, kuna mõlema koosseisu puhul on Euroopa Inimõiguste Kohus formaalselt kaasatud samal viisil. Kui üldse, siis tuleb seda pidada märgiks sellest, et Strasbourgi kohtu jaoks oli asi Abedini ja Devriendti otsustes nii selge, et ta otsustas need usaldada komiteele. [91]

2) Kohaldamine käesolevas asjas

i) Tingimisi vabastamiseks vajaliku ajavahemiku pikendamine

89. Lähtudes Euroopa Kohtu järeldustest kohtuotsuses Alchaster ei kuulu tingimisi vabastamiseks vajaliku ajavahemiku pikendamine iseenesest harta artikli 49 lõike 1 kohaldamisalasse. [92] Käesoleval juhul on võimalik tugineda kohtuotsusele Del Río Prada *vs*. Hispaania ja otsusele kohtuasjas Devriendt selles osas, et Strasbourgi kohus on väga selgelt väitnud, et tingimisi vabastamiseks vajaliku ajavahemiku pikendamine on osa karistuse täideviimisest ja ei kuulu seega EIÕK artikli 7 lõike 1 kohaldamisalasse.

85 *Ibid*., punkt 26.

86 *Ibid*., punkt 28.

87 *Ibid*., punkt 29.

88 *Ibid*., punkt 30.

89 *Ibid*., punkt 34: leiti, et kaebus on EIÕK-ga *ratione materiae* vastuolus EIÕK artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses ja see lükati EIÕK artikli 35 lõike 4 alusel tagasi.

90 Komiteed koosnevad muu hulgas kolmest kohtunikust, vt EIÕK artikli 26 lõige 1 ja EIK reglemendi 27. reegel.

91 Selliseid vastuvõetamatuse otsuseid on kirjeldatud kui „negatiivset kohtupraktikat“, mille olulisus väljendub selles, et „vähemalt lähitulevikus puudub mõte esitada Strasbourgi sarnaseid kaebusi“, vt Myjer, E., ja Kempees, P., „Thoughts on the positive impact of negative case-law“, teoses *El Tribunal Europeo de Derechos Humano. Una visión desde dentro. En homenaje al juez Josep Casadevall*, Tirant Lo Blanch, Valencia, 2015, lk 343–356, lk-l 352.

92 Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 97).

ii) Tingimisi vabastamise nõukogu hinnangust sõltuv vabastamine

90. Kohtuotsuses Alchaster leidis Euroopa Kohus sisuliselt seda, et harta artikli 49 lõike 1 kohaldamisala hõlmab potentsiaalselt olukorda, kui nimetatud meede kaotab sisuliselt tingimisi vabastamise võimaluse või kui see kuulub selliste meetmete kogumisse, mis karmistavad algul ette nähtud karistuse olemust. [93]

91. Tingimisi vabastamise võimaluse täielik kaotamine on võimalik käesolevas asjas välistada, sest nagu Ühendkuningriik kohtuistungil kinnitas, vabastatakse asjasse puutuv isik karistuse kandmise viimasel aastal *alati* tingimisi. Sel põhjusel leian, et olukord käesolevas kohtuasjas ei ole sarnane olukorraga kohtuotsuses Del Río Prada *vs*. Hispaania.

92. Küsimus, kas tegemist on selliste meetmete *kogumiga*, mis karmistavad algul ette nähtud karistuse olemust, on minu hinnangul keerulisem ja sellele on seega raskem vastata.

93. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on välja toonud, [94] viidates Ühendkuningriigi kõrgeima kohtu asjasse puutuvale kohtuotsusele, [95] on selle õigusakti muudatuse sõnastatud eesmärgiks kaitsta avalikkust, lõpetades terroristide automaatse ja tingimisi vabastamise ning lükates edasi varaseimat ajahetke, mil on võimalik otsustada selliste kurjategijate tingimisi vabastamise üle.

94. Olen vägagi teadlik, et see on seadusandja väidetav eesmärk. Eelkõige võib asjaolu, et kõnealune muudatus on konkreetselt suunatud terroriakti toimepanijatele, kehtestades konkreetse tingimisi vabastamise korra konkreetsete terrorismikuritegude puhul, tõlgendada nii, et tegelikult oli eesmärk karmistada selliste kuritegude eest mõistetavaid karistusi. Samuti võib tekkida küsimus, kas üldiselt viitab otsus võtta teatud rikkujate kategooriatelt ennetähtaegse vabastamise võimalus tõepoolest täitmise tehnilisele küsimusele või on tegemist karistuse uuesti määratlemisega. Või teisisõnu, nagu seda sõnastas Court of Appeal (apellatsioonikohus) otsuses Uttley – mille ülemkoda küll tühistas –, on selle väitmine, et karistus ei ole muutunud raskemaks, „väljamõeldis“. [96]

95. Sellest hoolimata ei näe ma, kuidas see seadusandlik kavatsus, kui see üldse olemas on, võiks käesolevas asjas kahtluse alla seada põhitõe, et karistust kui sellist ei ole muudetud. Tuleb lisada, et juba eespool viidatud otsuses Hogben oli meetme eesmärk suunatud teatud liiki süütegudele. [97] Siiski ei paistnud Strasbourgi komisjonil selle kaalutlusega probleeme olevat. [98]

96. Lisaks näib mulle, et see, kui hinnatakse isiku võimalikku ohtlikkust avalikkusele, on osa vanglapoliitikast. Kui näitlikustada, siis võtmeküsimus on see, kas pärast seda, kui isik on vanglas kandnud olulise osa oma karistusest, on ta sobiv teatud ajahetkel vanglast lahkuma. Kui tingimisi vabastamise nõukogu jõuab järeldusele, et see isik kujutab endast *sel ajahetkel* ohtu avalikkusele ja peab vanglas kandma suurema osa karistusest, ei näe ma, kuidas see mõjutaks algul ette nähtud karistuse olemust. Karistust kui sellist ei muudeta; isiku asi on *sellel ajahetkel* käituda kohaselt ja

93 Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 97).

94 Vt eelotsusetaotluse punkt 21.

95 Vt Ühendkuningriigi kõrgeima kohtu 19. aprilli 2023. aasta otsus Morgan jt *vs*. Ministry of Justice, [2023] UKSC 14, [2024] AC 130, punkt 69, kättesaadav https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2022-0056.

96 Vt 70. joonealune märkus.

97 Praegusel juhul politsei- või vanglaametnike mõrvade, terroristlike mõrvade, laste seksuaalsete või sadistlike mõrvade ja röövimise käigus tulirelvaga sooritatud mõrvade toimepanijad; vt Euroopa Inimõiguste Komisjoni 3. märtsi 1986. aasta otsus Hogben *vs*. Ühendkuningriik (CE:ECHR:1986:0303DEC001165385, punkt 4).

98 *Ibid.*

näidata tingimisi vabastamise nõukogule, et ta on vabanemiseks sobiv. See on minu hinnangul täiesti lahus mõistetud karistusest. See on peaaegu tavapärane vanglapoliitika. Asjaolu, et isiku vabadusekaotus jätkub, on selle tagajärg.

97. Sellega seoses rõhutan, et eelmises punktis esitatud kaalutlused eeldavad täiel määral, et tingimisi vabastamise nõukogu pädevus on piiratud küsimusega, kas asjasse puutuv isik kujutab endast konkreetsel ajahetkel ohtu avalikkusele, et toimub põhjalik hindamine kindlaksmääratud protokolli alusel ja et see on nõuetekohaselt dokumenteeritud. Peale selle ei tohi tingimisi vabastamise nõukogu kasutada mingit täiendavat kaalutlusõigust.

98. Kui need tingimused on täidetud, siis leian, et muudetud meetmed viitavad karistuse täideviimisele. Nad ei mõjuta algul ette nähtud karistuse olemust ja seega jäävad nad eespool toodud EIK kohtupraktika alusel EIÕK artikli 7 lõike 1 kohaldamisalast välja.

99. Nüüd jääb üle vastata küsimusele, kas sellises olukorras nagu käesolevas asjas näeb harta artikli 49 lõige 1 ette või peaks ette nägema ulatuslikuma kaitse kui EIÕK artikli 7 lõige 1.

iii) Põhiõiguste harta artikli 52 lõige 3

100. Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt on hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad EIÕK-ga tagatud õigustele, samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. Tuleb rõhutada, et harta artikli 52 lõige 3 sisaldab tagatist, mitte lihtsalt liidu võimalust tagada, et EIÕK-st tulenevate vastavate õiguste tähendust ja ulatust ei kahjustata.[99] Samal ajal on selles sättes täpsustatud, et see ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.

101. Küll aga ei näe ma põhjust arvata, et see peaks nii olema. Euroopa Kohus on leidnud, et harta artikkel 49 sisaldab vähemalt samu tagatisi, mis on ette nähtud EIÕK artikliga 7, mida tuleb harta artikli 52 lõike 3 kohaselt arvesse võtta kui minimaalset kaitsetaset.[100] See avaldus iseenesest kinnitab siiski vaid harta artikli 52 lõike 3 sõnastust.[101]

102. Nagu komisjon täheldas, puudub liikmesriikidel ühine põhiseaduslik traditsioon, mille kohaselt harta artikli 49 lõike 1 kohaldamisala on või peaks olema EIÕK artikli 7 lõike 1 kohaldamisalast laiem.

103. Ka ei näe ma mingeid liidu õiguskorrale eriomaseid jooni, mis tingiks ulatuslikuma kaitse. Võib esineda õigusvaldkondi, kus Euroopa Liidul on põhjust näha ette ulatuslikum kaitse, kui on tagatud EIÕK vastava õiguse alusel. Käesoleval juhul ei ole see nii. Meeles tuleb pidada seda, et esineb olemuslik ja loomulik pinge harta artiklile 49 võimaliku tuginemise ning põhiõiguste austamisega seoses Euroopa Liidu ja Ühendkuningriigi vahel jätkuvalt valitseva suure (ehkki mitte vastastikuse)[102] usalduse vahel.[103] Sellises olukorras aitab nende kahe põhimõtte tasakaalu kõige paremini saavutada põhiõiguste kaitse tase, mis vastab EIÕK tasemele. Siinkohal nõustun taas kord Lord Binghamiga, kes on öelnud, et „[EIÕK] tähendus peaks olema ühtne selle kõigis

[99] Vt Callewaert, J., „L'adhésion de l'Union européenne à la Convention européenne des droits de l'homme: une réponse logique à l'optionalité de la Convention européenne des droits de l'homme en droit de l'Union européenne", teoses *Revue trimestrielle des Droits de l'Homme*, Vol. 36, No 141, 2025, lk 9–29, lk-l 12.

[100] Vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 92 ja seal viidatud kohtupraktika).

[101] Harta artikli 52 lõige 3 ei takista liidu õiguses EÕIK-ga võrreldes ulatuslikuma kaitse kehtestamist.

[102] Mõistan, et Euroopa Kohus tugineb *vastastikuse* usalduse põhimõttele, mis viitab suhtele üksnes liidu liikmesriikide vahel; vt 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649, punkt 92 ja seal viidatud kohtupraktika). Küll aga leian, et Euroopa Liidu ja Ühendkuningriigi vaheline usalduse tase on oluliselt kõrgem kui enamiku muude kolmandate riikidega.

[103] Vt selle kohta kohtujurist Szpunari ettepanek kohtuasjas Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:559).

[riikides], kes on selle osalised. Riigisiseste kohtute ülesanne on pidada sammu aja jooksul areneva Strasbourgi kohtupraktikaga: mitte ette kiirustades, aga kindlasti mitte maha jäädes“.[104] Sama peaks kehtima ka Euroopa Kohtu kohta käesolevas asjas.

3) Lõppmärkused

104. Tahan lõpetada käesoleva ettepaneku kahe lõppmärkusega, millest lähtudes peab eelotsusetaotluse esitanud kohus oma hinnangu andma.

105. Esiteks on käesolev kohtuasi piiratud EIÕK artikli 7 lõikes 1 ja harta artiklis 49 sätestatud tagatistega. Nagu käesolevas ettepanekus on näidatud, ei saa karistuse täideviimist reguleerivaid meetmeid EIÕK artikli 7 lõike 1 alusel põhimõtteliselt kontrollida. Küll aga ei tohi unustada asjaolu, et kinnipeetavad saavad jätkuvalt kasutada tervet rida muid põhiõigusi, näiteks [EIÕK] (esimese) protokolli artiklis 3 sätestatud õigus hääletada, või teatud õigusi, mis sisalduvad EIÕK artiklis 8 sätestatud era- ja perekonnaelu, kodu ja kirjavahetuse austamise tagatises,[105] kui tuua vaid kaks näidet.

106. Teiseks ja viimaseks rõhutaksin taas kord, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on kohaldada pakutud tõlgendust tema menetluses olevas kohtuasjas ning et ta peab selle käigus andma endast parima, et kontrollida, kas kõnealused meetmed, mida Ühendkuningriik on nimetanud „vanglapoliitikaks“, kujutavad endast tegelikult poliitikat, mis reguleerib üksnes karistuse täideviimist.

VI. Ettepanek

107. Eeltoodust kaalutlustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Supreme Courti (Iirimaa kõrgeim kohus) eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 49 lõike 1 teist lauset

tuleb tõlgendada nii, et sättes sisalduv mõiste „raskem karistus“ ei hõlma põhimõtteliselt olukorda, kus tingimisi vabastamise korda reguleerivaid õigusnorme on muudetud nii, et õigus automaatsele tingimisi vabastamisele pärast karistuse esimese poole kandmist on asendatud õigusega vabastamisele, kui vähemalt kaks kolmandikku karistusest on kantud, kusjuures see vabastamine sõltub tingimisi vabastamise nõukogu hinnangust.

[104] Vt Regina *vs*. Special Adjudicator (Respondent) ex parte Ullah (FC) (Appellant), [2004] UKHL 26, punkt 20, kättesaadav: https://publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldjudgmt/jd040617/ullah-1.htm.

[105] Vt üksikasjalikult Padfield, N., „Article 8 and the rehabilitation of offenders: a view from Cambridge, England“, teoses Casadevall, J., ja Raimondi, G. *et al*., *Liber amicorum Dean Spielmann*, Wolf Legal Publishers, Oisterwijk, 2015, lk 457–464.